

DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2026.2-7>

УДК 330.1; 621.3

ОБҐРУНТУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Зима Віталій Миколайович

здобувач третього рівня вищої освіти

Хмельницький національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6694-3311>

Анотація. У статті досліджується концепція енергетичної справедливості, яка виступає сучасною нормативно-теоретичною основою формування енергетичної політики. Простежено еволюцію поняття енергетичної справедливості від її філософських витоків до сучасної п'ятикомпонентної моделі, що включає розподільчу, процедурну, відновну, космополітичну справедливість і справедливість визнання. Розкрито сутність принципів енергетичної справедливості та проблеми їх реалізації в Україні. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення принципів енергетичної справедливості у Європейському Союзі та в Україні, зокрема в контексті Паризької угоди, Європейського зеленого курсу, ухвалених нормативно-правових документів, планів, заходів, розроблених механізмів справедливого переходу, стратегій сталого розвитку. Приділено увагу викликам імплементації принципів енергетичної справедливості та трансформації енергосистеми України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано необхідність синтезу етичних засад і раціональної політики для забезпечення сталого, соціально-орієнтованого і збалансованого розвитку енергетики. Обґрунтовано, що імплементація принципів енергетичної справедливості здатна знизити соціальну напруженість, підвищити довіру до інституцій та сприяти консолідації суспільства, особливо в умовах криз і трансформацій. Крім того, вона створює передумови для інтеграції України у європейський енергетичний простір та участі у глобальних процесах декарбонізації. Таким чином, енергетична справедливість виступає не лише теоретичною конструкцією, а практичним інструментом формування ефективної енергетичної політики. Її впровадження є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку, енергетичної безпеки та відновлення України у післявоєнний період, а також запорукою формування нової архітектури енергосистеми, орієнтованої на потреби людини, суспільства і довкілля.

Ключові слова: принципи, енергетична справедливість, розподільча справедливість, процедурна справедливість, відновна справедливість, справедливість визнання, космополітична справедливість.

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день функціонування енергетичного сектора відбувається в екстремальних умовах, обумовлених російськими злочинними ударами по об'єктах генерації та розподілу, технічними характеристиками об'єктів та мереж, станом політико-економічного середовища, соціальною невдоволеністю. Вплив негативних чинників можна мінімізувати, нівелювати діями та засобами, заснованими на раціональному підході.

Протидією впливу російському ракетно-дроновому терору (за 2025 рік зафіксовано 612 комбінованих ударів по об'єктах енергетики [1]) може стати не тільки нарощування і удосконалення системи ППО, але і диверсифікація джерел електроенергії, використання малих, мобільних станцій, дублювання ліній передач,

тобто зміна підходу до проектування та реалізації системи енергопостачання.

Політичні протистояння між країнами є складною темою, особливо коли протидія зі сторони контрагентів не дозволяє вибудувати адекватні очікування, проте, – не варто прагнути до енергетичної автаркії, яка не тільки не можлива в сучасних умовах, але несе загрози / знижує гнучкість і звужує доступні шляхи вирішення проблемних питань. У той же час, турбулентність у світовій політиці обумовлює необхідність енергетичної автономії, а також потребу резервних шляхів постачання.

Працювати з соціальною невдоволеністю можна багатьма шляхами, але доцільно використовувати логіку – слухай, розумій, аргументовано пояснюй, долучай. Доцільно досліджу-

© Зима В. М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

вати та розуміти проблеми і запити населення, займатися просвітницькою діяльністю, долучати населення до вирішення проблем, консультуватися з ним по різних питаннях, не замовчувати проблеми.

Технічні особливості українських мереж полягають у тому, що вони проєктувалися та будувалися у 1960-х – 1980-х роках, є морально застарілими та фізично зношеними, що призводить до значних втрат електроенергії, особливо при передачі на великі відстані. Радянська архітектура, низький рівень цифровізації та автоматизації процесів створює проблеми. Українська електромережа слабо адаптована під малу генерацію і зосереджена на великих генераціях (АЕС, ТЕС), а низький рівень цифровізації призводить до збільшення часових лагів від появи проблеми до початку реакції на неї і істотно збільшує вплив людського фактору на хід їх вирішення.

Враховуючи перераховане вище, постає завдання ґрунтовної зміни архітектури енергетичного сектора, що має ґрунтуватися на сучасних філософсько-правових підходах до його функціонування. Оскільки справедливість є базовою моральною потребою та фундаментальною основою права, логічно, що принципи енергетичної справедливості мають бути основою оновленої архітектури функціонування та розвитку енергетичного сектора. Тому тема дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи функціонування енергетичного сектора знайшли відображення у публікаціях вітчизняних і зарубіжних дослідників. У публікаціях українських дослідників, зокрема, У. Андрусів [2], Є Боброва [3], Васильківського [4], Т. Гуржій [5], О. Дзьоби та ін. [6; 7], В. Дихи та ін. [8; 9], М. Дихи та ін. [10; 11; 12], О. Ковпак [13], О. Суходолі та ін. [14] та ін. зосереджено увагу на низці аспектів щодо функціонування, розвитку енергетичного сектора та забезпечення енергетичної безпеки України, значну увагу дослідники приділили питанням сталого розвитку енергетики, енергетичного переходу та розвитку низьковуглецевої генерації. Вагомий внесок у формування концепції енергетичної справедливості здійснено зарубіжними науковцями J. Neffron та ін. [15], J. Lee та J. Byrne [16], D. McCauley та ін. [17], B. Sovacol та M. Dworkin [18; 19]. Закладені концептуальні основи енергетичної справедливості обумовили спроби її імплементації у систему права що знайшло відображення у публікації M. Sokolowski [20], а механізми досягнення енергетичної справедливості за участі міжнародної спільноти викладено E. Zaidan та I. Ibrahim у публікації [21].

В Україні концептуальні основи енергетичної справедливості, обґрунтування системи принципів, стан та проблеми їх імплементації в українську дійсність є недостатньо дослідженими питаннями, що й обумовлює мету статті.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні основи енергетичної справедливості, основні принципи концепції енергетичної справедливості; дослідити, яким чином ці принципи реалізуються у європейській енергетичній системі та в Україні в контексті сучасних реалій.

Результати дослідження. Справедливість складна категорія, яка стосується усіх сфер людського життя, вивченням якої у загальному займається філософія. Арістотель визначав справедливість як добродієність, з рівним розподіленням благ відповідно до заслуг та ролей людей [22]. У модерній філософії Дж. Роуз визначив справедливість як чесність, за якої соціальні інститути організовані так, ніби люди узгоджують правила за «завісою невідання», щоб захистити найменш привілейованих [23]. Висловлення Цицерона щодо справедливості можна адаптувати до сучасних реалій: справедливість – це досягнення узгодженості позицій у суспільстві внаслідок активного вільного діалогу на основі якого приймаються рішення, що дозволяє соціуму гармонійно розвиватися в атмосфері толерантності і взаємоповаги. Попри універсальність поняття «справедливість», воно водночас характеризується виразною суб'єктивністю. Уявлення про справедливість можуть суттєво відрізнятися від до людини залежно від індивідуального досвіду, соціального статусу, оточення та ціннісних орієнтацій. Внаслідок цього справедливість однієї особи може вступати в суперечність зі справедливістю іншої, а також із колективним баченням шляхів її досягнення. Такі розбіжності особливо загострюються в умовах соціальних трансформацій, коли різні групи населення мають нерівний доступ до ресурсів або вплив на прийняття рішень. Отже, у сучасних умовах справедливість доцільно розглядати не як абсолютну й незмінну категорію, а як результат досягнення суспільного балансу інтересів. Вона постає у формі раціонально обґрунтованого консенсусу, що формується у процесі аргументованої дискусії між різними соціальними групами. Такий консенсус передбачає не лише підтримку більшості, а й інституційні гарантії врахування інтересів меншості. Важливою ознакою справедливого рішення є те, що навіть ті, хто з ним не погоджується повністю, визнають його легітимність, і готові прийняти його заради збереження суспільної стабільності, довіри до інституцій та довгострокового розвитку.

Природним є те, що категорія справедливості

поширилась і на сферу енергетики. Енергетична справедливість має бути, з однієї сторони, філософсько-теоретичною базою побудови енергетичної системи, що включає в себе всі спектри – від політико-правового до територіального і конструкторського; а з іншої, – основою для проведення практичної політики у сфері енергетики. Як будь-яка прикладна сфера, – енергетика вимагає раціональності у формуванні фундаментальних основ її функціонування та розвитку, тому така метафізична та ідеалістична категорія, як «справедливість», вимагає реалістично-раціоналістичної корекції з урахуванням поточних реалій та конкретних умов.

Коріння концепції енергетичної справедливості лежить в русі за екологічну справедливість, заснованому на початку 1980-х років, що вбачав прямий зв'язок між соціальною та екологічною справедливістю через переплетіння та взаємний вплив соціальних, економічних та екологічних факторів.

Поняття «енергетична справедливість» сформувалося у процесі вирішення проблем доступу до енергії, дискримінації розміщення і розподілу, боротьби з «енергетичною бідністю» у 2000-х роках [24]. На сьогоднішній день енергетичну справедливість вбачають у застосуванні прав людини протягом всього життєвого циклу енергії (від видобутку, виробництва і постачання до споживання та утилізації відходів). У нормативно-прикладній площині концептуальні основи енергетичної справедливості закріплено/ просуваються у міжнародних угодах та програмах розвитку (Паризька угода 2015 [25], Agenda 2030 [26] і т. ін.), які обумовлюють енергетичну трансформацію, перехід до низьковуглецевої генерації, раціоналізацію використання викопних ресурсів.

Зважаючи на відсутність обґрунтування концептуальних основ енергетичної справедливості у вітчизняних наукових дослідженнях, опишемо базові принципи енергетичної справедливості (принцип справедливого розподілу, процедурна справедливість, справедливість визнання, принцип відновлювальної справедливості, космополітична справедливість), висвітлені у зарубіжній літературі (R. Heffron, D. McCauley [15; 17], B. Sovacool, M. Dworkin [18; 19] та ін.) під призму українських реалій:

1. «Принцип справедливості розподілу», – виступає просторовим поняттям і фокусується на питаннях: хто несе витрати, та хто отримує вигоди? Головні аспекти принципу можна сформулювати таким чином:

– рівний і достатній доступ до енергії. Цей аспект фокусує увагу на необхідності надійного та доступного енергопостачання в усіх географічних регіонах, для всіх верств населення.

Досягти цього можна за допомогою: диференційованих за обсягами споживання тарифів, субсидіюванні вразливих верств населення; ремонту, розширенню та модернізації енергетичної інфраструктури; сприяння використанню енергозберігаючих та енергоефективних технологій домогосподарствами та підприємствами; розвитку свідомого споживання енергії; чіткому нормативно-правовому регулюванню у сфері підключень та відключень абонентів від мережі;

– рівномірний розподіл ризиків. Обґрунтоване розміщення потенційно небезпечних або шкідливих об'єктів енергетики. Зменшення, нівелювання впливу на населення хімічного, радіаційного, звукового забруднення; боротьба з наслідками такого забруднення. Розподіл інфраструктурного тиску;

– рівномірний розподіл вигод від енергетичної діяльності. Вигоди включають у себе робочі місця, інвестиції, позитивні грошові потоки.

У практичній сфері даний принцип знайшов відображення у Європейському зеленому курсі [27], зокрема у його цілях: чиста безпечна і доступна енергія, нульове забруднення довкілля, енергоефективне будівництво та реконструкція, а також у механізмі справедливого переходу. Механізм справедливого переходу покликаний допомогти населенню регіонів, традиційно залучених у видобувній галузі, яке найбільше постраждає від переходу до відновлювальної енергетики. Зокрема, Європарламентом 24 червня 2021 року створено фонд справедливого переходу [28], який фінансує перепідготовку кадрів видобувних підприємств; надає інвестиції у проекти, пов'язані з відновлювальною енергетикою; підтримує малий та середній бізнес регіонів; фінансує відновлення забруднених територій; направляє ресурси на стимуляцію дослідницької та інноваційної діяльності у регіонах. Крім того, відкрито кредитну лінію для публічного сектору у вигляді грантів та кредитів, які передбачені на проекти, пов'язані з соціальною інфраструктурою, енергетикою, забезпеченням енергоефективності будівель, транспортною інфраструктурою, системами опалення [29].

В Україні аспекти принципу справедливості розподілу реалізуються через систему адресних допомог, монетизованих пільг, субсидій на комунальні послуги (населенню з низьким рівнем доходів, незахищеним верствам населення, пільговим категоріям), гранти, програми енерго-незалежності. Зокрема, передбачено компенсацію 70% вартості сонячних електростанцій, систем зберігання енергії та теплових насосів; до 50% вартості генераторів); компенсацію відсотків за кредитами по програмі «5-7-9» для ОСББ та власників приватних будинків, що придбали

та встановили генератори ВЕД та системи зберігання енергії; ОСББ можуть отримати гранти з Фонду енергоефективності, які покривають до 70% витрат енергомодернізації будинків; також можна отримати пільговий кредит на модернізацію енергоефективності будівель від Фонду декарбонізації. Окремо варто виділити, що громадяни, які проживають у зоні активних бойових дій, і мають право на субсидії, з жовтня 2025 року отримують додаткову підтримку на оплату електричної енергії, розмір якої визначається із розрахунку вартості 100 кВт./год на особу із складу сім'ї, але не більше 300 кВт./год на сім'ю у підсумку. Також для українців, що проживають у прифронтових територіях надається одноразова грошова допомога у розмірі 19 400 грн на придбання твердого палива для опалення будинку (2025 рік). Для учасників бойових дій діє 75% знижка на оплату комунальних послуг (у т. ч. і електроенергії) [1].

Варто зазначити про певну соціальну напруженість, невдоволення частини абонентів нерівномірністю подачі енергії до споживачів після масованих ракетно-дронових атак. У цьому контексті важливим аспектом досягнення суспільного консенсусу є всеосяжна та постійна просвітницько-інформаційна діяльність з питань справедливості розподілу (у т. ч. з урахуванням технічних характеристик подачі енергії до споживачів) з широким залученням медіа та соціальних мереж, налагодження ефективної комунікації між владою та населенням.

2. Реалізація принципу «процедурна справедливість» концентрується на необхідності забезпечення справедливих, прозорих процедур, що досягається за рахунок:

- доступу громад до прийняття рішень (консультації щодо будівництва об'єктів генерації, інфраструктури тощо; наявність механізмів оскарження рішень);

- доступність та відкритість інформації (проекти будівництва та модернізації, моделі тарифоутворення, доступ до мережі);

- наявність незалежних регуляторів та наглядачів.

Нормативно-правову базу процедурної справедливості у ЄС складають, зокрема: Regulation (EU) 2021/1056 [28], що урегулює залучення стейкхолдерів на всіх етапах заходів справедливого енергетичного переходу; Directive (EU) 2019/944, у якій визначаються права споживачів та громад, а також закріплено вимоги щодо доступності та прозорості інформації [30].

Базовими нормативно-правовими актами України, у яких урегульовано процедурні аспекти можна визнати: Закон України «Про доступ до публічної інформації» [31], який встановлює право громадян на доступ до інформа-

ції органів влади; Закон України «Про ринок електроенергії» [32], який встановлює правила та обов'язки учасників, правила щодо оприлюднення інформації, регулює процедури підключення та відключення; Закон України «Про енергетичну ефективність» [33] та Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» [34], які містять вимоги до конструкцій та еко-дизайну, планування модернізації та реновації приватних та багатоквартирних будинків, вимоги до цільових програм фінансування та інструменти забезпечення прозорості. Низку питань щодо урегулювання концептуальних основ функціонування енергетичного ринку, трансформації правового режиму України при імplementації Європейських директив та вторинних нормативно-правових актів у сфері енергетики до українського законодавства висвітлено у публікаціях [5; 11; 13].

Зменшує прозорість функціонування енергетичної системи та певною мірою урізає можливості громадського контролю не оприлюднення певної інформації в умовах воєнного стану. Але ці обмеження запроваджені у безпекових цілях, що є логічним кроком.

Вагомою проблемою у процесах реалізації базових умов енергетичної справедливості є корупція та експлуатація правил для персональної вигоди, що особливо відчутно під час війни. Деструктивно на енергосистему впливає провадження діяльності не на ринкових умовах, популістичні рішення, цінова дискримінація (експлуатація АЕС із заниженням цін на атомну енергію, у т. ч. через неврахування утилізаційних заходів у вартості), створення штучних бар'єрів для продажу електроенергії від малих СЕС.

3. Дія принципу «справедливості визнання» сфокусована на визнанні потреб та прав соціальних груп, що залучені до енергетичної політики, діяльності енергетичного ринку та інфраструктури або постраждали від впровадження, будівництва та діяльності енергосектора. Для реалізації принципу енергетичного визнання необхідно:

- забезпечити видимість вразливих груп, які визнані енергобідними, постраждали від забруднення (пов'язаного з діяльністю енергосектора), населення біля видобувних підприємств тощо;

- вести недискримінаційну енергетичну політику (жодна з груп не повинна приймати на себе більший тягар витрат і страждань через прийнятті рішення в енергетиці, ніж інші);

- враховувати потреби, традиції і спосіб життя корінного населення;

- враховувати історичний контекст регіонів та громад при прийнятті рішень.

Найбільш висвітленим випадком порушення принципу справедливості визнання є замовчування правди та в подальшому применшення масштабів Чорнобильської катастрофи (святування 1 травня під радіоактивними осадами, тобто людей позбавили права знати про небезпеку; проблеми визнання ліквідаторів аварії, стигматизація ліквідаторів та вимушених переселенців через недостатню обізнаність населення щодо радіаційного забруднення та ірраціональні страхи щодо нього; вимушені переселенці зазнали втрати майна та розриву соціальних зв'язків; ризики, тягар втрат місцевої громади через прийняті рішення). Серед інших прикладів порушення принципу справедливості визнання: затоплення 31 і підтоплення близько 65 сіл Хмельницької та Чернівецької областей при будівництві Дністровської ГЕС у 1980-х.

4. Реалізація принципу «відновна справедливість» концентрує увагу на забезпеченні відповідальності та усуненні заподіяної шкоди через:

- визнання та компенсацію завданої шкоди; Необхідно визнати, якщо громади є постраждалими внаслідок надмірної експлуатації ресурсів, недоінвестування, забруднення, інфраструктурного тиску, вони мають отримати відшкодування збитків та інвестиції на відновлення;
- ліквідацію наслідків діяльності енергетичних об'єктів (добувні підприємства, електростанції, склади відходів і т. ін.) та відновлення екосистем;
- інвестування, спрямоване на трансформацію регіонів. До прикладу, з метою диверсифікації підприємницької діяльності, переорієнтації на користь екологічного бізнесу здійснюються інвестиції в громади, які сформувалися навколо добувних підприємств;
- забезпечення соціальної та екологічної відповідальності компаній.

Серед сучасних прикладів проблем реалізації принципу відновної справедливості – робота з наслідками підризу Каховської ГЕС, відновлення якої є питанням не лише генерації енергії, але й забезпечення роботи систем водопостачання і зрошення, відновлення домогосподарств та підприємств, які постраждали напряму від наслідків руйнування.

5. Принцип «справедливість космополітизму» у системі реалізації концепції енергетичної справедливості наголошує на необхідності розгляду питань енергетики у глобальному контексті, адже наслідки багатьох рішень, прийнятих в межах однієї території, є глобальними (в екологічному, соціальному, економічному вимірах). Тому й важливим є формування на глобальному рівні узгоджених енергетичних проєктів, політик вуглецевої нейтральності, енергоефективності тощо.

Варто зазначити, що реалізація принципу космополітизму на сьогоднішній момент значно ускладнюється через протекціоністські та реакціоністські політики держав. До прикладу, США офіційно вийшовши з Паризької кліматичної угоди 27 січня 2026 року, скорочують «зелену» генерацію та повертаються до пріоритетного використання викопних видів палива у енергетиці, зокрема вугілля. Європа ж прагне вирішити дисбаланси та дефіцити в енергетиці, спричинені несбалансованою архітектурою нової еко-нейтральної системи генерації та закладеним надмірним покладанням на російський газ, який дозволяв використовувати його на маневруючих потужностях.

Міжнародні організації у своїх програмних документах також намагаються закріпити концептуальні постулати енергетичної справедливості, зокрема, Міжнародна агенція з відновлювальних джерел енергії визначила такі [35]:

- інклюзивність, через об'єднання держав, приватних, міжурядових та неурядових суб'єктів;
- рівність можливостей;
- справедливий розподіл вигод і тягарів, за допомогою зміцнення міжнародного співробітництва;
- прозорість і підзвітність;
- посилення залученості, співробітництва та розвитку можливостей.

Отже, на реалізацію концепції енергетичної справедливості, ефективну реалізацію принципів направлені плани, програми в рамках країн, організацій та конкретні кроки глобального рівня в рамках «Плану дій 2030», Паризької угоди, Європейського зеленого курсу та заходи в рамках окремих країн.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що енергетична справедливість трансформувалася з абстрактної етичної категорії у цілісну нормативно-прикладну концепцію, яка визначає сучасні підходи до формування енергетичної політики. Її розвиток від екологічної справедливості до багатовимірної п'ятикомпонентної моделі відображає ускладнення взаємозв'язків між енергетикою, суспільством та довкіллям. Реалізація принципів розподільної, процедурної, відновної, космополітичної справедливості та справедливості визнання дозволяє комплексно формувати умови та оцінювати процеси прийняття рішень, а також наслідки функціонування енергетичних систем.

Встановлено, що в країнах Європейського Союзу принципи енергетичної справедливості інтегровані у нормативно-правову базу та реалізуються через інституційні механізми, зокрема Європейський зелений курс і механізм справедливого переходу. Це забезпечує системність

у досягненні балансу між економічною ефективністю, соціальною рівністю та екологічною безпекою. Європейський досвід демонструє, що імплементація принципів справедливості у систему функціонування енергетичного сектора є найбільш ефективною за умови поєднання правових інструментів, фінансової підтримки та активної участі громад.

Застосування принципів енергетичної справедливості в Україні має фрагментарний характер і значною мірою залежить від впливу чинників зовнішнього середовища. Повномасштабна війна суттєво загострила проблеми нерівного доступу до енергоресурсів, підвищила значення децентралізації генерації та актуалізувала необхідність підвищення стійкості енергосистеми. Трансформація енергетичного сектора України має базуватися не лише на технічній модернізації, а й на впровадженні принципів енергетичної справедливості як фундаментальної основи його розвитку. Особливого значення набуває поєднання етичних засад із раціональними управлінськими рішеннями, що дозволить сформувати соці-

ально орієнтовану, стійку та адаптивну енергетичну систему. При цьому ключовими напрямками є розвиток децентралізованої генерації, диверсифікація джерел енергії, підвищення прозорості управління та залучення громад до процесів прийняття рішень.

Імплементація принципів енергетичної справедливості здатна знизити соціальну напруженість, підвищити довіру до інституцій та сприяти консолідації суспільства, особливо в умовах криз і трансформацій. Крім того, вона створює передумови для інтеграції України у європейський енергетичний простір та участі у глобальних процесах декарбонізації.

Таким чином, енергетична справедливість виступає не лише теоретичною конструкцією, а практичним інструментом формування ефективної енергетичної політики. Її впровадження є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку, енергетичної безпеки та відновлення України у післявоєнний період, а також запорукою формування нової архітектури енергосистеми, орієнтованої на потреби людини, суспільства і довкілля.

Бібліографічний список:

1. Урядовий портал. Інформація офіційного сайту. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
2. Андрусів У.Я. Інституційні особливості енергетичного ринку України: виклики для трейдерів. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2025. № 1 (31). С. 46–56. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-1\(31\)-46-56](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-1(31)-46-56)
3. Бобров Є.А. Енергетична безпека держави: монографія. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2013. 308 с.
4. Васильківський Д. Використання енергоефективних технологій у формуванні національної політики підвищення енергоефективності. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2024. Том 326, № 1. С. 470–473. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-75>
5. Gurzhii T.O. Renewable energy as a component of Ukraine's energy security: administrative and legal regulation. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 3. № 91. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.6>
6. Дзьоба О.Г., Кінаш І.П. Вплив глобальних чинників на розвиток газового ринку. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2019. № 2 (20). С. 33–44. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-33-44](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-33-44)
7. Дзьоба О.Г. Стійкість, адаптивність, інтеграція як новітні концепти розвитку енергетики. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2025. № 2 (32). С. 39–50. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-2\(32\)-39-50](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-2(32)-39-50)
8. Dykha V., Dykha M., Liubokhynets L., Tanasiienko N., Poplavskyi Ye. Scientific-methodical approach to assessing threats to Ukraine's energy security using neural networks. *International Interdisciplinary Scientific Journal «Expert»*. 2025. Volume 2, Issue 1. pp. 22–34. DOI: <https://doi.org/10.62034/2815-5300/2025-v2-i1-002>
9. Dykha V., Dykha M., Lukianova V., Polozova V., Ivanov M. Energy security management in the context of current challenges and international experience. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal*. 2024. Volume 27, Issue 4. pp. 133–154. DOI: <https://doi.org/10.33223/epj/190485>
10. Диха М.В., Диха В.В. Економіка сталого розвитку: навчальний посібник. Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 2024. 408 с. URL: <https://elar.khmn.edu.ua/items/532ff56b-7e11-4e26-a067-fa547c20c8a2>
11. Диха М.В., Диха В.В. Інструменти хеджування в управлінні ціновими ризиками (на прикладі аграрного і енергетичного ринків України). *Економіка України*. 2024. Том 67, № 3 (748). С. 19–36. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.03.019>

12. Dykha M., Dykha V., Zyma V. Conceptual aspects of energy generation market development on the principles of sustainability. *International Interdisciplinary Scientific Journal «Expert»*. 2024. Volume 1, Issue 2. pp. 99–116. DOI: <https://doi.org/10.62034/2815-5300/2024-v1-i2-007>
13. Ковпак О.А. Трансформація адміністративно-правового режиму відновлюваної енергетики в Україні: аналіз законопроекту № 14271. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 3, № 92. С. 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.24>
14. Суходоля О.М., Харазішвілі Ю.М., Бобро Д.Г. Методологічні засади ідентифікації та стратегування рівня енергетичної безпеки України. *Економіка України*. 2020. Том 63, № 6 (703). С. 20–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.06.020>
15. Heffron R.J., McCauley D. Achieving sustainable supply chains through energy justice. *Applied Energy*. 2014. Volume 123. pp. 435–437. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2013.12.034>
16. Lee J., Byrne J. Expanding the conceptual and analytical basis of energy justice: beyond the three-tenet framework. *Frontiers in energy research*. 2019. Vol. 7, Article 99. pp. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.3389/fenrg.2019.00099>
17. McCauley D., Heffron J.H., Stephan H., Jenkins K. Advancing energy justice: the triumvirate of tenets. *International Energy Law Review*. 2013. № 3. pp. 107–110. URL: https://www.researchgate.net/publication/259459020_Advancing_Energy_Justice_The_triumvirate_of_tenets
18. Sovacool B.K., Dworkin M.H. Global energy justice: problems, principles, and practices. 2014. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107323605>
19. Sovacool B.K., Dworkin M.H. Energy justice: Conceptual insights and practical applications. *Applied energy*. 2015. № 142. pp. 435–444. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2015.01.002>
20. Sokołowski M.M. Enforcing energy justice through the legal system: a cascade of four conditions. *The power of energy justice & the social contract. Book Chapter*. 2023. pp 49–54. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-46282-5_8
21. Zaidan E., Ibrahim I.A. Achieving energy justice: The role of supervisory and compliance mechanisms in global frameworks and the international community. *Energy strategy reviews*. 2024. Vol. 52, Article 101335. URL: <https://research.utwente.nl/en/publications/achieving-energy-justice-the-role-of-supervisory-and-compliance-m/>
22. Блоха Я.Є. Принцип справедливості у філософії Платона та Арістотеля. *Філософські обрії*. 2016. № 36. С. 79–87. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.208942>
23. Miller D. Justice. August 6, 2021. Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/justice/>
24. Energy efficiency and fuel poverty – Environment, Food and Rural Affairs Committee Contents. 10 June 2009. UK Parliament. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmenvfru/37/3704.htm>
25. Paris Agreement. United Nations, 2015. 27 p. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
26. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року. Генеральна Асамблея, Організація Об'єднаних Націй, 2015. 38 с. URL: https://files.acquia.undp.org/public/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf
27. Європейський зелений курс. 8 травня, 2023. Екодія. URL: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html>
28. Document 02021R1056-20250920. Consolidated text: Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. EUR-Lex: Access to European Union law, European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1056>
29. Document 32021R1229. Regulation (EU) 2021/1229 of the European Parliament and of the Council of 14 July 2021 on the public sector loan facility under the Just Transition Mechanism. EUR-Lex: Access to European Union law, European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1229/oj/eng>
30. Document 32019L0944. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast) (Text with EEA relevance.) UR-Lex: Access to European Union law, European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng>
31. Закон України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13 січня 2011 р. (із змінами). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
32. Закон України «Про ринок електричної енергії» № 2019-VIII від 13 квітня 2017 р. (із змінами). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
33. Закон України «Про енергетичну ефективність» № 1818-IX від 21 жовтня 2021 р. (із змінами). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>
34. Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» № 2118-VIII від 22 червня 2017 р. (із змінами). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-19#Text>
35. Just and Inclusive Energy Transition. Irena. URL: <https://www.irena.org/How-we-work/Collaborative-frameworks/Just-and-Inclusive-Energy-Transition>

References:

1. Uriadovyi portal. Informatsiia ofitsiinoho сайtu. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/>
2. Andrusiv U. (2025) Instytutsiini osoblyvosti enerhetychnoho rynku Ukrainy: vykyky dlia treideriv [Institutional features of the ukrainian energy market: challenges for traders]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Serii: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti – Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry.* № 1 (31). S. 46–56. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-1\(31\)-46-56](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-1(31)-46-56)
3. Bobrov Ye.A. (2013) Enerhetychna bezpeka derzhavy: monohrafiia. Kyiv: Universytet ekonomiky ta prava «KROK», 308 s.
4. Vasylykivskiy D. (2024) Vykorystannia enerhoefektyvnykh tekhnolohii u formuvanni natsionalnoi polityky pidvyschennia enerhoefektyvnosti [Use of energy efficient technologies in the development of national energy efficiency policy]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky – Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences.* Tom 326, № 1. S. 470–473. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-75>
5. Gurzhii T.O. (2025) Renewable energy as a component of Ukraine’s energy security: administrative and legal regulation. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu Serii: Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law.* Tom 3, № 91. S. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.6>
6. Dzoba O.H., Kinash I.P. (2019) Vplyv hlobalnykh chynnykiv na rozvytok hazovoho rynku [The impact of global factors on the development of the gas market]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Serii: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti – Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry.* № 2 (20). S. 33–44. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2\(20\)-33-44](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2019-2(20)-33-44)
7. Dzoba O.H. (2025) Stiikist, adaptyvnyist, intehratsiia yak novitni kontsepty rozvytku enerhetyky [Sustainability, adaptability, integration as new concepts of energy development]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Serii: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti – Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry.* № 2 (32). S. 39–50. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-2\(32\)-39-50](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2025-2(32)-39-50)
8. Dykha V., Dykha M., Liubokhynets L., Tanasiienko N., Poplavskiy Ye. (2025) Scientific-methodical approach to assessing threats to Ukraine’s energy security using neural networks. *International Interdisciplinary Scientific Journal «Expert».* Volume 2, Issue 1. pp. 22–34. DOI: <https://doi.org/10.62034/2815-5300/2025-v2-i1-002>
9. Dykha V., Dykha M., Lukianova V., Polozova V., Ivanov M. (2024) Energy security management in the context of current challenges and international experience. *Polityka Energetyczna – Energy Policy Journal.* Volume 27, Issue 4. pp. 133–154. DOI: <https://doi.org/10.33223/epj/190485>
10. Dykha M.V., Dykha V.V. (2024) Ekonomika staloho rozvytku: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Vydavnytstvo «Tsentri uchbovoi literatury», 408 s. Available at: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/532ff56b-7e11-4e26-a067-fa547c20c8a2>
11. Dykha M., Dykha V. (2024) Instrumenty khedzhuvannia v upravlinni tsinovymy ryzykamy (na prykladi ahrarnoho i enerhetychnoho rykniv Ukrainy) [Hedging instruments in price risks management (on the example of Ukraine’s agricultural and energy markets)]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine.* Tom 67, № 3 (748). S. 19–36. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.03.019>
12. Dykha M., Dykha V., Zyma V. (2024) Conceptual aspects of energy generation market development on the principles of sustainability. *International Interdisciplinary Scientific Journal «Expert».* Volume 1, Issue 2. pp. 99–116. DOI: <https://doi.org/10.62034/2815-5300/2024-v1-i2-007>
13. Kovpak O.A (2025) Transformatsiia administratyvno-pravovoho rezhymu vidnovliuvanoi enerhetyky v Ukraini: analiz zakonoproiektu № 14271 [Transformation of the administrative and legal regime of renewable energy in Ukraine: an analysis of Draft Law № 14271]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu Serii: Pravo – Uzhhorod National University Herald. Series: Law.* Tom 3, № 92. S. 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.3.24>
14. Sukhodolia O., Kharazishvili Yu., Bobro D. (2020) Metodolohichni zasady identyfikatsii ta stratehuvannia rivnia enerhetychnoi bezpeky Ukrainy [Methodological basis for assessing the level and strategic planing of the energysecurity of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine.* Tom 63, № 6 (703). S. 20–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.06.020>
15. Heffron R.J., McCauley D. (2014) Achieving sustainable supply chains through energy justice. *Applied Energy.* Volume 123. pp. 435–437. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2013.12.034>
16. Lee J., Byrne J. (2019) Expanding the conceptual and analytical basis of energy justice: beyond the three-tenet framework. *Frontiers in energy research.* Vol. 7, Article 99. pp. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.3389/fenrg.2019.00099>

17. McCauley D., Heffron J.H., Stephan H., Jenkins K. (2013) Advancing energy justice: the triumvirate of tenets. *International Energy Law Review*. № 3. pp. 107–110. Available at: https://www.researchgate.net/publication/259459020_Advancing_Energy_Justice_The_triumvirate_of_tenets
18. Sovacool B.K., Dworkin M.H. (2014) Global energy justice: problems, principles, and practices. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107323605>
19. Sovacool B.K., Dworkin M.H. (2015) Energy justice: Conceptual insights and practical applications. *Applied energy*. № 142. pp. 435–444. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2015.01.002>
20. Sokołowski M.M. (2023) Enforcing energy justice through the legal system: a cascade of four conditions. *The power of energy justice & the social contract. Book Chapter*. pp 49–54. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-46282-5_8
21. Zaidan E., Ibrahim I.A. (2024) Achieving energy justice: The role of supervisory and compliance mechanisms in global frameworks and the international community. *Energy strategy reviews*. Vol. 52, Article 101335. Available at: <https://research.utwente.nl/en/publications/achieving-energy-justice-the-role-of-supervisory-and-compliance-m/>
22. Blokha Ya.Ye (2016) Pryntsyv spravedlyvosti u filosofii Platona ta Aristotelia [Principle of justice in the philosophy of plato and Aristotle]. *Filosofski obrii – Philosophical Horizons*. № 36. S. 80–87. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.208942>
23. Miller D. Justice. August 6, 2021. Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/justice/>
24. Energy efficiency and fuel poverty – Environment, Food and Rural Affairs Committee Contents. 10 June 2009. UK Parliament. Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmenvfru/37/3704.htm>
25. Paris Agreement. United Nations, 2015. 27 p. Available at: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
26. Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniyi u sferi staloho rozvytku do 2030 roku. Rezoliutsiia, pryiniata Heneralnoi Asambleieiu 25 veresnia 2015 roku. Heneralna Asambleia, Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii, 2015. 38 s. Available at: https://files.acquia.undp.org/public/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf
27. Yevropeyskyi zelenyi kurs. 8 travnia, 2023. Available at: <https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html>
28. Document 02021R1056-20250920. Consolidated text: Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund. EUR-Lex: Access to European Union law, European Union. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1056>
29. Document 32021R1229. Regulation (EU) 2021/1229 of the European Parliament and of the Council of 14 July 2021 on the public sector loan facility under the Just Transition Mechanism. EUR-Lex: Access to European Union law, European Union. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1229/oj/eng>
30. Document 32019L0944. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast) (Text with EEA relevance.) UR-Lex: Access to European Union law, European Union. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng>
31. Zakon Ukrainy «Pro dostup do publichnoi informatsii» № 2939-VI vid 13 sichnia 2011 r. (iz zminamy). Verkhovna rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
32. Zakon Ukrainy. «Pro rynek elektrychnoi enerhii» № 2019-VIII vid 13 kvitnia 2017 r. (iz zminamy). Verkhovna rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
33. Zakon Ukrainy «Pro enerhetychnu efektyvnist» № 1818-IX vid 21 zhovtnia 2021 r. (iz zminamy). Verkhovna rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>
34. Zakon Ukrainy. «Pro enerhetychnu efektyvnist budivel» № 2118-VIII vid 22 chervnia 2017 r. Verkhovna rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-19#Text>
35. Just and Inclusive Energy Transition. Irena. Available at: <https://www.irena.org/How-we-work/Collaborative-frameworks/Just-and-Inclusive-Energy-Transition>

SUBSTANTIATION OF THE CONCEPTUAL BASIS OF ENERGY JUSTICE

Vitalii Zyma

Postgraduate Student

Khmelnytskyi National University

Summary. The article examines the concept of energy justice, which serves as a modern normative and theoretical basis for the formation of energy policy. The evolution of the concept of energy justice from its philosophical origins to the modern five-component model is traced, which includes distributive, procedural, restorative, cosmopolitan justice and justice of recognition. The essence of the principles of energy justice and the problems of their implementation in Ukraine are revealed. The regulatory and legal support of the principles of energy justice in the European Union and in Ukraine is analyzed, in particular in the context of the Paris Agreement, the European Green Deal, adopted regulatory and legal documents, plans, measures, developed mechanisms of just transition, and sustainable development strategies. Attention is paid to the challenges of implementing the principles of energy justice and transforming the energy system of Ukraine under martial law. The need for a synthesis of ethical principles and rational policy to ensure sustainable, socially oriented and balanced development of the energy sector is substantiated. It is substantiated that the implementation of the principles of energy justice can reduce social tension, increase trust in institutions and contribute to the consolidation of society, especially in times of crisis and transformation. In addition, it creates the prerequisites for Ukraine's integration into the European energy space and participation in global decarbonization processes. Thus, energy justice is not only a theoretical construct, but a practical tool for the formation of an effective energy policy. Its implementation is a necessary condition for ensuring sustainable development, energy security and the restoration of Ukraine in the post-war period, as well as a guarantee of the formation of a new architecture of the energy system, focused on the needs of man, society and the environment.

Keywords: principles, energy justice, distributive justice, procedural justice, restorative justice, recognition justice, cosmopolitan justice.

Дата надходження статті: 03.04.2026

Дата прийняття статті: 28.04.2026

Дата публікації статті: 25.06.2026